

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
2 (2012), ss. 327-332.

9. TÜRKİYE TEFSİR AKADEMİSYENLERİ BULUŞMASI VE KUR'AN NÜZÛLÜNÜN MEKKE DÖNEMİ SEMPOZYUMU

İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalları IX. Koordinasyon toplantısı, 29 Haziran-01 Temmuz 2012 tarihleri arasında Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi ve Çorum Belediyesi işbirliği ve ev sahipliği ile Çorum Anitta Otelde gerçekleştirildi. Buluşmaya Türkiye'nin hemen her yerinden gelen yaklaşık 170 akademisyen iştirak etti. Toplantının sempozyum konusu ise, bir önceki buluşmada karar verildiği üzere, *Kur'an Nüzûlünün Mekke Dönemi* idi. İstanbul'da yapılan sempozyum konusunun¹ devamı ve mütemmimi niteliğinde gerçekleşen sempozyum, yapılan duyurular sayesinde de büyük ilgi topladı. Yine bu buluşmada merhum Prof. Dr. Salim Öğüt'ün anısına "Kur'an ziyafeti" de düzenlendi.

Çorum'a gelen akademisyenler toplantı öncesi ilk olarak il Müzesini gezdi. Cuma namazı vesilesiyle farklı camilerde kürsülere çıkan akademisyenler Çorum cemaatiyle de buluştu.

Toplam on sekiz tebliğin yer aldığı sempozyum 29 Haziran Cuma günü saat 14.50'de Prof. Dr. Sadık Kılıç'ın Kur'an-ı Kerim'den Kı-

¹ *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu*, 1-3 Temmuz 2012, İstanbul.

yamet sûresi 20-40 ayetlerini okumasıyla başladı. Hoş geldin (protokol) konuşmaları çerçevesinde ev sahipleri olarak sırayla Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Mesut Okumuş, Hitit Ü. Rektörü Prof. Dr. Reha Metin Alkan, Çorum Belediye Başkanı Muzaffer Külcü kürsüye çıktılar.

Önceki sempozyum ve içeriklerine değinen Sayın Okumuş, alimlerin misyonu hakkında konuştu. Peygamber efendimizin “Alimler peygamberlerin varisleridir” diye buyurduğunu belirterek, “Biz tefsir akademisyenlerine yakışan da “alim” vasfının içeriğini doldurmaya çalışmak. Son elçinin mesajına ve mirasına sahip çıkmak, kısacası mirasyedilik yapmamaktır. Temel İslam İlimlerinin temelini, dinin esas ve özünü temsil eden tefsir ilminin biz uzmanlarına düşen birincil görev Kur’an’dan ve Allah Resulünün örnek hayatından alacağımız ders ve ilhamla, İslam’ı, çağımız insanının idrakine sunmaktır. Sempozyumlar birer bilgi şölenleridir. Meslektaşların birbirlerini otokontrol etmesidir” dedi. Okumuş, özetle, Hakikatlerin müsademe-i efkardan doğduğunu, “Hikmet müminin yitiğidir”, “İsabet edenin iki; hata edenin bir ecir” aldığı bir gelenekten geldiğimizi ifade etti.

Sahip oldukları tüm imkanları ilmin hizmetinde kullanmaya devam edeceklerini belirten Rektör Prof. Dr. Reha Metin Alkan’ın konuşmasının ardından da Muzaffer Külcü, belediyeçilik anlayışları ve hizmetlerinden söz ederek, ilme desteklerinin devamlılık arz ettiğini söyledi.

İlk konuşmaların ardından, toplamda altı oturum ve her bir oturumda üçer tebliğin sunulacağı sempozyumun açılış oturumu Prof. Dr. Sadrettin Gümüş başkanlığında başladı. Çok sayıda vatandaşın da iştirak ettiği birinci oturum müzakeresizdi. Prof. Dr. Mehmet Zeki Duman, “Vahyin Penceresinden Mekke Dönemi”; Prof. Dr. Hasan Elik, “Kur’an Nüzûlünün Hz. Peygamber’in Siretiyle İlişkisi”; Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Mekkî Sûre ve Ayetlerde Tehaddi ve Belağat” tebliğlerini sundular. M. Zeki Duman, Kur’an-ı Kerim penceresinden vahyin Mekke döneminden söz ederken, Mekke söz konusu olduğunda fotoğrafın tümünü görmemiz gerektiğine vurgu yaptı. 13 yıllık Mekke dönemini tarihi zemine yatırmak suretiyle tebliğ döneminde çekilen sıkıntıların ortaya konulması gerektiğinden söz etti ve bu nedenle de Mekkî ayetlerin tamamını yeniden okuduğunu belirtti. Bu dönemin iki bölüme ayrılabilirliğini söyledi. Birincisi: Kur’an penceresinden Mekke şehri; ikincisi: Kur’an penceresinden Mekke dönemi. Mekke’den bahseden ayetlerle tarihî, coğ-

rafî, siyasî, sosyal, kültürel açıdan vahyin Mekke dönemine genel bir bakış yapıldı. Hz. Peygamber açısından Mekke; mü'minler, müşrikler ve vahyedilen ayetlerin konuları açısından Mekke dönemleri irdelendi. Arz-talep doğrultusunda tencimen, hem dünya hem de ahiret için vaz' olunmuş ilahî vahyin indiği koşulların bilinmesinin anlamı olumlu yönde etkileyeceği ve de "her bağlamın büyük bir bağlamın unsuru" olduğu ifade edildi. İkinci tebliğ sahibi Hasan Elik, katılımcılara bazı stayişlerde bulunarak söze başladı ve Kur'an'ın dışarıdan okunmasına, direk içine dalınmamasına vurgu yaparak "önce zaman, mekan, tarih vs. öğrenmeli ondan sonra Kur'an okunmalı" uyarısında bulundu. Nasrullah Hacımüftüoğlu da Kur'an'ın, edebî zevki yüksek bir topluma bir benzerini getirmelerine dair meydan okumasına ve belağatına değindi. Tarihte Kur'an'a ciddi anlamda bir nazîrenin olmadığına, yapılanların bir taklitten, komik duruma düşmekten ibaret olduğuna vurgu yaptı.

Sempozyumun II. oturumuna Prof. Dr. Salih Akdemir başkanlık etti. Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat, "Kur'an'ın Mekki sûrelerinde müşriklere yönelik eleştirel dil"den söz ettiği tebliğinde Kur'an'ın eleştirisi yaptığı bazı noktalara değindi. Prof. Dr. M. Sait Şimşek müzakeresinde Kur'an'ın müşrikleri mukallitlikle, muhakemesizlikle suçladığını ve bu hataya Müslümanların düşmemesi gereğine işaret etti. Şirk belasından Müslümanların korunması gereğine, İslam ile hava atmanın kötülüğüne de değindi. Mucize konusuna da değinen Şimşek, "mucizede salaklaştırma, ayette ise doğruya götürme, hidayet vardır" dedi. İkinci olarak Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, Kur'an'ın Arapça olarak geldiğini ifade eden on ayetin varlığından hareketle Kur'an dilinin yapısına değindiği tebliğini sundu. Günün son tebliğini de Prof. Dr. Remzi Kaya, "Kur'an'ın Mekki Sûrelerinde Ehl-i Kitab" başlığıyla sundu. Kaya, "ehl-i kitap" kavramının tahlilini yaparak, Mekke döneminde bu ifadenin kullanılıp kullanılmadığı, hangi ifadelerin yakın anlamda ve hangi bağlamda kullanıldığı konularına değindi. Bu tebliğin de kısa bir müzakeresini Prof. Dr. İshak Yazıcı yaptı.

Genel olarak sürenin kısıtlı olduğu, girişin atlanarak esas konuya direk geçilmesi şeklindeki uyarıları oturum başkanları sıklıkla dile getirdi. Yine dinleyicilerden gelen soru ve eleştirilere zaman darlığı nedeniyle pek yer verilemedi. Yapılan tekliflerden biri de fazla sayıda tebliğ sunmak yerine az ve fakat müzakerelerle birlikte dinleyici katılımıyla derinlemesine incelenen tebliğler sunulması idi.

Tebliğlerin basıldıktan sonra okunmasına gönderme yapılmasının sempozyumların ruhuna uymadığı da gözden kaçmadı.

İkinci günde dört oturum yapıldı. Sabah 09.00'da başlayan III. Oturuma Prof. Dr. Halis Albayrak başkanlık etti. İlk tebliğ sahibi Prof. Dr. İdris Şengül idi. "Mekke Döneminde Kur'an-ı Kerim'in Okunması, Ezberlenmesi ve Yazıyla Kaydedilmesi" başlıklı tebliğle klasik Kur'an tarihi bilgilerini yeniden hatırlama fırsatı bulduk. Müzakere sahibi Prof. Dr. Veysel Güllüce idi. İkinci tebliği "Tefsirde Bir Yöntem Esası Olarak Kur'an Kronolojisi Meselesi" başlığıyla Doç. Dr. Selim Türcan sundu. Kronolojik açıdan ayetlerin tespitindeki zorluğun farkında olarak bu alanda yapılan çalışmaların, ilk olarak nesh olgusuyla gündeme geldiğini, *Ulûmu'l-Kur'an* adlı çalışmalarda nasih-mensuha ilaveten leyli, şitaî, sayfî, neharî gibi ayrımlarla kronolojinin gündeme geldiğine değindi. Şehristanî'nin, "tefsirler bir kronolojiden çok resmi mushafın bağlamıdır" şeklindeki tespitinden hareketle eldeki mevcut mushafın esas alındığı bir Kur'an anlayışının var olduğunu belirtti. Tarihi sıralılığı aşan bir algılama biçiminin eleştirildiği tebliğde, Kur'an'ın nüzül tarihi verilerinin siyer bağlamında dikkatle incelenmesine vurgu yapıldı. Tebliğin esaslı bir müzakeresini Prof. Dr. Mehmet Akif Koç, önceden hazırladığı metinle dinleyicilerin istifadesine sundu. Üçüncü tebliğ Yrd. Doç. Dr. Davut Şahin'in sunduğu "Hartwig Hirschfeld'in Ayetleri Tarihlendirme Çabaları" başlıklı tebliğdi. XX. Asrın başlarında, yüz yılı aşkın bir süre önce yaşamış bir oryantalist tarafından dile getirilen Kur'an kronolojisine dair görüşlerin ele alındığı tebliğin müzakeresini Doç. Dr. Bilal Gökçür yaptı. Yüz yıl önceki bir oryantalistin tebliğe konu olmasının uygun olmadığına, Müslümanların günceli yakalamaları gerektiğine dikkat çeken Gökçür, batı eleştirisini şöyle dile getirdi: İlimde geline son nokta batının yakaladığı bir seviye değil; aksine belli bir geleneğin ürünüdür. Bu ifade batının dayattığı bir düşüncedir. İslam geleneğinde bir kaynak gösterme adabı söz konusuysen batı bunları İslam ve diğer medeniyetlerden kaynak göstermeksizin, intihalle kendine mal etmiştir.

IV. oturum, Prof. Dr. Ömer Dumlu başkanlığında Prof. Dr. İsmail Çalışkan'ın "Kur'an vahyinin ilk on iki yılı: kelimeler ve kavramlarla bir zihniyet inşası" tebliğiyle başladı. Prof. Dr. Mehmet Paçacı'nın müzakeresini yaptığı tebliğde Çalışkan, rabb, salat ve infak kavramlarından hareketle Kur'an'ın, indiği kültürün ürünü olup olmadığı görüşlerine yer verdi. İkinci tebliği Prof. Dr. Ali Akpınar sundu. "Mekki süre ve ayetlerde müminlere yönelik hitaplar"ın ele alındığı

tebliğin müzakeresini de Prof. Dr. Abdülhamit Birişik yaptı. Üçüncü tebliğ de önceki tebliğle benzerlik göstermekteydi. Prof. Dr. Mesut Okumuş'un sunduğu tebliğin başlığı "Mekkî sûrelerde Hz. Peygamber'e yönelik hitaplar" idi. Hitap tarzlarından çok, hitabın devamında söylenen ilahî mesajlara dikkat çeken Okumuş, müzakere yapan Prof. Dr. Hüseyin Yaşar tarafından hitaplara değinmediği, dolayısıyla başlıkla uyumlu içerik olmadığı gerekçesiyle eleştirildi. Okumuş cevaben, nasıl kasmde aslolan cevap ise, hitapta da önemli olanın sözün devamında söylenenlerin olduğuna dikkat çekti.

V. oturumun başkanlığını Prof. Dr. Sait Kılıç yaparken, ilk tebliği sunan Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Çelik, Kur'an'ın Mekke toplumunda var olan bir takım yanlış inanç ve davranışları ıslah etmesi üzerine konuştu. Prof. Dr. Muhammed Aydın ise konuyu müzakere etti. Yrd. Doç. Dr. Zeki Tan, Mekkî ayetlerde kadın tasavvuru inşasının ahlakî zemini konulu tebliğini sundu. Yrd. Doç. Dr. Hatice Şahin ise konu hakkında müzakere yaptı. Şahin, modernitenin kadını mutlu kılmadığını, aslında özgürlüğünün elinden alındığına değindi. Doç. Dr. Nurettin Turgay, Mekkî Ayetlerde insan eşitliği ve sosyal adalet merkezli temalar konulu tebliğine karşı Prof. Dr. Ali Rıza Gül konuyu müzakere etti.

Sempozyumun son oturumu olan VI. oturumda ise Yetim Kavramı, Cahili Arap aklına yöneltilen eleştiriler, Kadir gecesinin tespiti konularında hazırlanan tebliğler sunularak müzakere edildi. Sempozyumunun son oturum başkanlığını Prof. Dr. Lütfullah Cebeci yaparken, Yrd. Doç. Dr. Ömer Başkan, Yetim kavramı bağlamında Mekkî ayetlerde toplumun zayıf unsurlarına yönelik koruyucu dil konusunda tebliğ sundu. Doç. Dr. Necmettin Gökkır ise konuyu müzakere etti. Yrd. Doç. Dr. Mustafa Güven Mekkî surelerde cahili Arap aklına yöneltilen eleştiriler konulu tebliğ sunarken, Prof. Dr. Mevlüt Güngör ise konuyu müzakere etti. Güngör, tebliğin kendisine ilk gönderildiğinde başlığı görünce heyecanlandığından ve fakat içeriğinin kendisinde oluşturduğu hayal kırıklığından söz etti. İfadelerine göre, "Mekkî sûrelerde Arap aklına yönelik eleştiri" konulu tebliğde Kur'an ayetleri yoktu. 17 sayfalık tebliğe 15 sayfa müzakere yazısı kaleme aldığını söyleyerek, tespit ettiği ayetlerin bir kısmını da sürenin elverdiği ölçüde istifadeye sundu. Son olarak Bayram Ayhan sözü aldı ve Kadir Gecesinin tespiti sorunu konulu tebliğini sundu. Doktora öğrencisi olan Ayhan, rasathane verileri ışığında, titiz bir incelemeyle Kadir gecesinin tarihi konusunu irdeledi. Önceden ortaya konulmuş çeşitli Kadir gecesini tarihlerinin isabet derece-

sine değinen ve eleştirisini de yapan Ayhan, araştırması neticesinde 24 Ağustos/27 Ramazan Pazartesi tarihine ulaştığını belirtti. Kur'an'ın indirilmeye başlandığı bu gecenin tespitiyle ilgili tebliğin sempozyumun ilk tebliği olabildiğini dile getiren Doç. Dr. Mehmet Ünal'ın müzakeresinin ardından sempozyum nihayete erdi.

Sempozyumun ikinci gününde, tefsir anabilim dalı başkanlarının katılımıyla Prof. Dr. Celal Kırca başkanlığında "Tefsir Anabilim Dalı Yeterlilik Kriterlerinin Tespiti" konulu bir çalıştay da düzenlendi. Bu çalıştayda Tefsir Anabilim Dalıyla alakalı pek çok konu ele alındı.

Sempozyumun değerlendirme bölümünde oturum başkanlığını Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu yaparken; Prof. Dr. Salih Akdemir, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, Prof. Dr. Halis Albayrak, Prof. Dr. Sadık Kılıç, Prof. Dr. İdris Şengül, Prof. Dr. Celal Kırca ve Prof. Dr. Mesut Okumuş genel bir değerlendirme yaparak görüş ve tekliflerini sundu. Oturumda ayrıca çalıştayda alınan kararlar Tefsir Akademisyenleri ile paylaşıldı.

Değerlendirme bölümünde sempozyum konularından bağımsız görüşler istifadeye sunuldu. Süryanice öğrenilmesinin lüzumundan, Tefsir ilminin sınırlarının tespit edilmesi gereğine kadar faydalı mülahazalar dile getirildi. Eleştiriler kapsamında dikkat çeken en önemli husus, bu yılki tebliğlerin içeriklerinin sıg ve akademisyenlerde bir rahavet havasının hakim olması idi. Hararetli tartışmaların yapılmadığı bir yüzeyselliğin hakim olduğu gözlerden kaçmadı. Konuların zaman darlığı sebebiyle dinleyicilerle müzakereye açılması da eksikliğini hissettiren diğer bir husustu.

Ev sahipliği yapan Prof. Dr. Mesut Okumuş değerlendirmesinde, Çorum'da gerçekleştirilen "Kur'ân Nüzulünün Mekke Dönemi" konulu sempozyumun Tefsir alanında önemli bir çalışma olduğunu belirtti. "Bilim adına güzel bir sempozyum gerçekleştirildi" diyen Okumuş, katılımcılara teşekkür etti.

Sempozyumun ikinci gününün akşamı Merhum Salim Ögüt'ün anısına düzenlenen Kur'an ziyafetinde pek çok akademisyen Kur'an tilavet etti. İlginin fazla olduğu gözlemlenen anma programı, yapılan duanın ardından nihayete erdi.

Üçüncü gün Tarihi Alacahöyük ve Hattuşa gezisi yapıldı. Akademisyenler bir sonraki yıl Kahraman Maraş'ta buluşmak üzere Çorum'a veda etti

Necattin HANAY

Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Ü. İlahiyat F.